

Edmund Juško

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID 0000-0002-7398-7817

Andrzej Niedojadło

Tarnowska Szkoła Wyższa

ORCID 0000-0002-4525-2549

**Wychowawcza rola orkiestr szkolnych
w gimnazjach autonomicznej Galicji**

Problematyka orkiestr szkolnych w gimnazjach w autonomicznej Galicji nie została do końca opracowana w postaci całościowej publikacji. Jest ona z reguły przyczynkowo przedstawiana w kontekście prezentowania zagadnienia edukacji muzycznej w gimnazjach autonomicznej Galicji. Na uwagę w tym zakresie zasługują publikacje Jolanty Wąsacz-Krztoń¹. Dokonując opisu przedstawiającego edukację muzyczną uczniów galicyjskich gimnazjów, należy zauważyć, iż podstawową jej formą było nauczanie śpiewu mającego na celu zorganizowanie szkolnego chóru. Dodatkowo w części gimnazjów prowadzone były również lekcje muzyki, które w związku z dużym zainteresowaniem ze strony młodzieży były ważną formą aktywności muzycznej wśród gimnazjalistów. Głównym celem nauczania muzyki, oprócz rozwoju zainteresowań uczniów, stało się ze strony władz szkolnych zorganizowanie w szkole orkiestry uczniowskiej, w zależności od możliwości – smyczkowej, dętej lub mieszanej. Orkiestry szkolne funkcjonowały w wielu gimnazjach Galicji doby autonomicznej. Spełniały one w stosunku do młodzieży ważną rolę wychowawczą.

---

1 J. Wąsacz-Krztoń, *Edukacja muzyczna w gimnazjach tarnowskich w dobie autonomii Galicji*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2017, nr 4 (22), s. 108–113; J. Wąsacz-Krztoń, *Oprawa muzyczna uroczystości szkolnych w gimnazjum bocheńskim w dobie autonomii*, [w:] *Musica Galiciana*, red. G. Oliwa, t. XV, Rzeszów 2016, s. 123–135; J. Wąsacz-Krztoń, *Wychowanie muzyczne młodzieży Galicji Zachodniej w dobie autonomii na przykładzie gimnazjów nowosądeckich*, [w:] *Muzyka i kultura w perspektywie pedagogicznej*, red. J. Jemielnik, Kraków 2016, s. 103–117; J. Wąsacz-Krztoń, *Edukacja muzyczna w gimnazjach rzeszowskich w dobie autonomii Galicji*, [w:] *Muzyka w kontekście pedagogicznym*, red. E. Nidecka, J. Wąsacz-Krztoń, t. 1, Rzeszów 2017, s. 110–116; J. Wąsacz-Krztoń, *Edukacja muzyczna młodzieży gimnazjalnej w Galicji Zachodniej w dobie autonomii*, Rzeszów 2019; J. H. Wąsacz-Krztoń, J. Posłuszna, *Kształcenie muzyczne młodzieży w Galicji Zachodniej w dobie autonomii*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska” 2016, t. 29, nr 3, s. 149–159.

Uczestniczyły w uroczystościach państwowych, kościelnych i szkolnych, inspirując uczniów do podnoszenia świadomości narodowej, budowania jej oraz rozwoju uczuć patriotycznych. Uwrażliwiły także na piękno i uczyły poczucia estetyki.

Celem artykułu jest więc przedstawienie zarysu problemu wychowawczej roli orkiestr szkolnych w gimnazjach autonomicznej Galicji oraz próba inspiracji do podjęcia bardziej szczegółowych badań w tym zakresie. Opracowanie powyższej tematyki oparte zostało przede wszystkim na sprawozdaniach szkolnych, które w niniejszym artykule stały się podstawowym materiałem źródłowym.

Jedną z najstarszych była założona w 1898 roku przez prof. Franciszka Paczose orkiestra Gimnazjum św. Anny w Krakowie². Kolejno kierowali nią prof. Andrzej Gąsiorowski, od 1902 roku prof. Bronisław Szuba, a od 1904 roku prof. Stanisław Paradyak i Józef Leśniak. Cieszyła się ona w Krakowie dużą popularnością. *Że zaś orkiestra gimnazjum św. Anny cieszy się w mieście taką sympatią, to każdy zrozumie, gdy wspomnimy, iż bierze ona żywy udział we wszystkich obchodach i świętach narodowych, zwiastując je mieszkańcom wczesną ranną pobudką, którą odgrywa przeciągając ulicami*³. Uczniowie występowali nie tylko w trakcie uroczystości szkolnych, ale również miejskich np. podczas odsłonięcia w 1903 roku pomnika Artura Grottgera na Plantach (wspólnie z orkiestrą gimnazjum św. Jacka) czy dla szerszej społeczności miasta w Parku Jordana. W czasie uroczystości Konstytucji 3 Maja 1904 roku orkiestra gimnazjum koncentrowała wspólnie z muzykami „Harmonii”⁴. A 27 września 1912 roku orkiestra Gimnazjum św. Anny uczestniczyła w obchodach 300. rocznicy śmierci ks. Piotra Skargi⁵.

Do najstarszych orkiestr szkolnych należała także orkiestra Gimnazjum św. Jacka w Krakowie. Założył ją w 1899 roku nauczyciel tego gimnazjum Włodzimierz Jarosz z pomocą doktora Ignacego Schaittera, działacza Towarzystwa „Harmonia”⁶. W szkole funkcjonowały dwie orkiestry: smyczkowa i dęta.

W Gimnazjum w Jarosławiu orkiestra szkolna jako mieszana smyczkowo-dęta rozpoczęła działalność w roku szkolnym 1904/1905⁷. Opiekunem jej został prof. Julian Adamski. Instrumenty zakupiono z datków i składek społecznych. Próby odbywały się w godzinach popołudniowych w szkole. Część dęta orkiestry występowała w trakcie obchodów uroczystości narodowych oraz przygrywała w trakcie wycieczek.

---

2 *Orkiestra studencka gimnazjum św. Anny w Krakowie*, „Nowości Ilustrowane” 1904, nr 10, s. 8.

3 Tamże, s. 8.

4 *Kalendarz Krakowski Józefa Czecha na rok 1905*, Kraków 1905, s. 92.

5 M. Woźna-Stankiewicz, *Muzyczna codzienność w plenerach galicyjskiego Krakowa*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2016, t. 14, s. 172; *Pamiętnik Zjazdu Skargowskiego w Krakowie w dniach 25 i 26 września 1912 r.*, materiały zebrał i wstępami opatrzył ks. J. Pawelski, Kraków 1912, s. 194.

6 *Sprawozdanie dyrektora c. k. Gimnazjum św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1899*, Kraków 1899, s. 82.

7 *XXVIII. Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Jarosławiu za rok szkolny 1912*, Jarosław 1912, s. 25.

W szkole funkcjonowało także koło mandolinistów liczące 40 uczniów, które również koncertowało podczas uroczystości szkolnych⁸. Opiekunem koła był prof. Adam Wilusz.

W 1914 roku orkiestra szkolna liczyła 34 uczniów⁹. Kierował nią nadal prof. J. Adamski. Godzinne zajęcia odbywały się raz w tygodniu po południu. Orkiestra grała dwa razy w tygodniu na dziedzińcu szkolnym w trakcie 20-minutowej przerwy oraz występowała podczas uroczystości szkolnych.

W Gimnazjum w Wadowicach orkiestra szkolna została utworzona w 1908 roku. Była to orkiestra mieszana, składająca się z 24 uczniów¹⁰. Od momentu powstania brała czynny udział w uroczystościach szkolnych, między innymi w wieczorku ku czci Adama Mickiewicza. Wraz z orkiestrą mieszaną zaczęła funkcjonować orkiestra dęta, również składająca się z 24 uczniów. W ramach uroczystości szkolnych wystąpiła w trakcie obchodów rocznicy Konstytucji 3 Maja oraz przygrywała uczniom w trakcie ich *zabaw na powietrzu*.

Wraz z upływem czasu orkiestra szkolna Gimnazjum w Wadowicach podzieliła się na dwie grupy: orkiestrę smyczkową i dętą. Pierwsza z nich w 1910 roku liczyła 23 członków¹¹. Ćwiczyła intensywnie w okresie zimowym. Funkcję opiekuna pełnili p. Jan Filek oraz prof. Stanisław Merta. Z kolei orkiestra dęta ćwiczyła w porze letniej. Należało do niej 21 uczniów. Orkiestra w całym składzie lub osobno koncertowała w trakcie uroczystości szkolnych np.: w trakcie wieczorku urządzonego na cześć Juliusza Słowackiego, poranka listopadowego, podczas wizytacji parafii przez biskupa, Konstytucji 3 Maja czy dla lokalnej społeczności podczas meczów piłki nożnej. Koncertując, orkiestra pozyskiwała również środki finansowe na zakup nut, nowych instrumentów oraz naprawę używanych. Koncert z 13 lutego 1910 roku w sali miejscowego *Sokoła* przyniósł orkiestrze dochód w wysokości 178 K i 68 halerzy¹². Później 50 K z tej kwoty członkowie orkiestry przeznaczyli na pomoc biednym uczniom gimnazjum.

W roku 1911 orkiestra grała przeważnie w składzie mieszanym, gdyż wystąpiły kłopoty z naborem do orkiestry dętej. Uczestniczyło w niej 30–25 uczniów, którzy obywali próby 2–3 w tygodniu od września do marca¹³. Koncertowała w trakcie wieczorku poświęconego Adamowi Mickiewiczowi, podczas poranku

---

8 Tamże, s. 26.

9 XXX. *Sprawozdanie c. k. dyrekcji Gimnazjum w Jarosławiu za rok szkolny 1914*, Jarosław 1914, s. 30. Podobnie funkcjonowała orkiestra w roku 1913 – XXIX. *sprawozdanie c. k. dyrekcji Gimnazjum w Jarosławiu za rok szkolny 1913*, Jarosław 1913, s. 26–27.

10 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1908*, Wadowice 1908, s. 55; J. H. Wąsacz-Krztoń, J. Pośluszna, *Kształcenie muzyczne młodzieży w Galicji Zachodniej w dobie autonomii*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska” 2016, t. 29, nr 3, s. 154.

11 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1910*, Wadowice 1910, s. 23.

12 Tamże, s. 24

13 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1911*, Wadowice 1911, s. 25.

styczniowego, uroczystości Konstytucji 3 Maja, zawodów gimnastycznych i strzeleckich. Przy 25 grających uczniach orkiestra składała się z 6 skrzypiec pierwszych, 7 – drugich, wioli, basy, fletu, 2 klarnetów, 2 trąbek, 2 waltorni, puzonu, bębna i bębna¹⁴. Podobnie orkiestra funkcjonowała i prowadziła działalność w roku 1912¹⁵.

W Gimnazjum w Nowym Targu z powodu *braku funduszy* orkiestra dęta szkolna powstała w roku szkolnym 1911/1912. Należało do niej 28 uczniów chodzących na próby *chętnie i pilnie i codziennie*¹⁶. Po okresie ponad 3-miesięcznych prób orkiestra wystąpiła po raz pierwszy na imieninach dyrektora, prezentując się na tyle dobrze, iż od tego momentu grała w trakcie musztry podczas *wielkiej przerwy*. Ćwicząc systematycznie w ciągu roku szkolnego 1911/1912 do swojego repertuaru mogli zaliczyć 7 marszów, wieniec pieśni polskich, 2 pieśni narodowe oraz walc i mszę Haydna¹⁷. W tym okresie powstał także zespół smyczkowy.

W Gimnazjum w Jasle orkiestra utworzona została w 1903 roku¹⁸. Na wysokim poziomie funkcjonowała orkiestra szkolna mieszana w roku szkolnym 1912/1913. Liczyła ona 35 członków. Występowała w trakcie uroczystości szkolnych, między innymi *wieczorów trzech wieszczów*, obchodów poświęconych patronowi szkoły św. Stanisławowi oraz w kościele podczas mszy świętych. W swoim repertuarze posiadała *Romanse* Piotra Czajkowskiego, *tańce słowiańskie* Antoniego Dworzaka, *Salve Regina* Oskara Klosego czy *Ave verum* Wolfganga Amadeusza Mozarta¹⁹. Istniała także w gimnazjum powstała w roku szkolnym 1911/1912 grupa mandolinistów koncertująca w trakcie wycieczek. Młodzież jasielskiego gimnazjum wykazywała *dużo zapału i zamiłowania muzycznego, a wszelkie jej produkcje w tym względzie na nieprzeciętnym stały poziomie*²⁰.

W III Gimnazjum w Krakowie w 1907 roku orkiestra szkolna została *starannie zreorganizowana*. Kierownictwo jej objął Jan Tesařík, kapelmistrz wojskowy 13. pułku piechoty²¹. *Jego też sumiennej pracy i umiejętnemu kierownictwu, tudzież wytrwałości i pilności uczniów zawdzięczyć należy, że orkiestra podniosła się i rozwinęła widocznie, jak tego dowiodły kilkakrotne jej produkcje, bądź podczas uroczystości, urządzanych w obrębie murów Zakładu, bądź podczas pogrzebu uczniów i s. p. prof. dra Henryka Jordana*²².

---

14 Tamże, s. 26.

15 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1912*, Wadowice 1912, s. 29–30.

16 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. Gimnazjum w Nowym Targu za rok szkolny 1911/12*, Nowy Targ 1912, s. 35; J. Wąsacz-Krztoń, J. Pośluszna, dz. cyt., s. 154.

17 Tamże, s. 35.

18 W. Motyka, *Wychowanie muzyczne młodzieży w środkowej części Galicji w okresie autonomicznym (1867–1914)*, Rzeszów 2018, s. 139.

19 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. Gimnazjum w Jasle za rok 1912/13*, Jasło 1913, s. 37; J. Wąsacz-Krztoń, J. Pośluszna, dz. cyt., s. 155.

20 Tamże, s. 37.

21 M. Woźna-Stankiewicz, dz. cyt., s. 170.

22 *Sprawozdanie dwudzieste czwarte dyirekcji c. k. III Gimnazjum w Krakowie za rok szkolny 1907*, Kraków 1907, s. 84.

W roku szkolnym 1910/1911 istniejące orkiestry dęta i smyczkowa *rozwickły się bardzo pomyślnie*²³. Próbnami kierował zastępca kapelmistrza 13. pułku piechoty Józef Tessafik. W czasie pierwszych czterech miesięcy roku szkolnego nauki na instrumentach udzielało także sześciu sierżantów orkiestry 13. pułku piechoty *Wszyscy uczniowie spełniali przyjęte na siebie obowiązki z wielką gorliwością, przyczyniając się przez to wielce do podniesienia i uprzyjemnienia życia koleżeńskiego młodzieży naszego gimnazjum*²⁴. *Orkiestra dęta i smyczkowa brały udział w obchodach uroczystych, urządzanych przez młodzież bądź w obrębie murów gimnazjalnych, bądź poza ich obrębem, a występy te wykazywały znaczny postęp i spotykały się z ogólnemu uznaniem*²⁵.

W IV Gimnazjum w Krakowie w roku szkolnym 1912/1913 do orkiestry należało 32 uczniów z klas od II do VIII²⁶. Próby odbywały się dwa razy w tygodniu; w środę 1 godzinę i w sobotę 2 godziny. Uczniowie bardzo chętnie brali udział w ćwiczeniach orkiestry. Frekwencja była bardzo liczna. Orkiestra ćwiczyła marsze, polki, walce i kolędy. Koncertowała w szkole, w kościele św. Anny, parku Jordana, w dniu Konstytucji 3 Maja i podczas wycieczek. Pracę orkiestry nadzorował Mieczysław Kupczyński.

W Gimnazjum IV we Lwowie orkiestra mandolinistów powstała na początku roku 1909²⁷. Liczyła ona 25 członków. Od drugiego półrocza przyjęła nazwę *orkiestra włoska*. Główne instrumenty to mandoliny i skrzypce. Funkcje kierownika i nauczyciela pełnił prof. Michał Ross. Orkiestra występowała w trakcie uroczystości szkolnych oraz nabożeństw kościelnych.

We Lwowie w V Gimnazjum orkiestra szkolna funkcjonowała od 1905 roku. Naukę gry na instrumentach dętych prowadzili podoficerowie z orkiestry 95. pułku piechoty²⁸. 30 października 1905 roku uczestniczyła wraz z młodzieżą gimnazjum w uroczystym odsłonięciu pomnika Adama Mickiewicza²⁹.

W Rzeszowie w 1913 roku II Gimnazjum posiadało orkiestrę mieszaną i dętą. Pierwszą orkiestrę zorganizował w 1905 roku prof. Władysław Schneiberg. W 1913 roku do orkiestry mieszanej należało 21 uczniów, a do dętej 26³⁰, w roku 1914 odpowiednio 26 i 35³¹. Próby odbywały się dwa razy w tygodniu po dwie godziny. Zajęcia

23 *Sprawozdanie dwudzieste siódme dyirekcji c. k. III Gimnazjum w Krakowie za rok 1910*, Kraków 1910, s. 68.

24 Tamże, s. 68.

25 Tamże, s. 69.

26 *Sprawozdanie XII dyirekcji c. k. Gimnazjum realnego (IV.) w Krakowie za rok szkolny 1912/1913*, Kraków 1913, s. 64.

27 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1909*, Lwów 1909, s. 68

28 M. Gajak-Toczek, *Dzieje V Gimnazjum Państwowego we Lwowie – wydarzenia, fakty, sylwetki uczniów i nauczycieli*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Litteraria Polonica” 2011, nr 14/2, s. 218.

29 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. V Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1905*, Lwów 1905, s. 71.

30 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. II Gimnazjum w Rzeszowie za rok 1913*, Rzeszów 1913, s. 80.

31 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. II Gimnazjum w Rzeszowie za rok 1914*, Rzeszów 1914, s. 54–55.

prowadził podoficer muzyki z 40. pułku piechoty. Orkiestra mieszana brała udział w uroczystościach szkolnych, porankach, wieczorkach poświęconych A. Mickiewiczowi, powstaniu listopadowemu, styczniowemu i Konstytucji 3 Maja. Orkiestra dęta występowała w niedzielę, w pochodzie do kościoła i w kościele na chórze, festynie gimnazjalnym, ćwiczeniach skautów i wycieczkach. Nauka gry i inne wydatki orkiestry były finansowe ze składek uczniów i nauczycieli.

Orkiestra działała pomyślnie, osiągając wysoki poziom artystyczny do 1914 roku, do momentu wybuchu I wojny światowej. Spośród 35 uczniów należących w roku 1913/1914 do orkiestry pozostało dwóch, reszta wstąpiła do wojska austro-węgierskiego lub do Legionów Polskich³². Uszkodzona lub całkowicie zniszczona została większość instrumentów.

W Gimnazjum w Przemyślu orkiestra szkolna została utworzona w roku szkolnym 1905/1906 z inicjatywy jednego z członków grona nauczycielskiego. Po przewyciężeniu pierwszych trudności technicznych rozwijała się pomyślnie. W roku szkolnym 1906/1907 składała się z 36 członków³³. Próby odbywały się trzy razy w tygodniu. Orkiestra wzięła udział w uroczystościach związanych z Konstytucją 3 Maja, w trakcie której odegrała kilka pieśni narodowych i marszów. Ponadto koncertowała w trakcie wycieczek uczniów poza miasto oraz nabożeństw kościelnych.

W Gimnazjum łańcuckim w roku szkolnym 1912/1913 do orkiestry należało 54 uczniów³⁴. Występowała ona trzy razy podczas obchodów uroczystości narodowych, na rozpoczęcie i zakończenie roku szkolnego, w trakcie poświęcenia sztandaru *Sokoła* w Rakszawie, festynów organizowanych na rzecz bursy oraz w kościele podczas świąt Bożego Narodzenia. Orkiestrą opiekował się prof. Feliks Tobiczuk.

W Gimnazjum w Stryju orkiestra szkolna została zorganizowana w roku szkolnym 1909/1910. Składała się wyłącznie z instrumentów smyczkowych. Celem jej działalności było *wyrobienie estetyczne młodzieży*³⁵. Kłopoty ze środkami finansowymi na jej utrzymanie powodowały nieregularną działalność. Niemniej jednak z powodzeniem koncertowała w trakcie pobytu w szkole arcybiskupa lwowskiego Józefa Bilczewskiego oraz podczas poranków organizowanych ku czci Tarasa Szewczenki i Juliusza Słowackiego.

W tym samym roku powstała orkiestra szkolna w Gimnazjum w Trembowli. Była to orkiestra dęta. Jej zorganizowanie stało się możliwe dzięki wypożyczeniu instrumentów pozostałych po orkiestrze straży pożarnej³⁶. W skład orkiestry wchodził uczniowie klasy IVa, IVb i V.

---

32 *Sprawozdanie c. k. dyrekcji II Gimnazjum w Rzeszowie za rok szkolny 1915/16*, Rzeszów 1916, s. 9.

33 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Przemyślu za rok 1906–1907*, Przemyśl 1907, s. 28.

34 *III. Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum realnego w Łańcucie za rok szkolny 1912/13*, Łańcut 1913, s. 35–36.

35 *Sprawozdanie filii dyrekcji c. k. Gimnazjum w Stryju za rok szkolny 1910*, Stryj 1910, s. 28.

36 *I Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Trembowli za rok szkolny 1910/11*, Trembowla 1911, s. 46.

W roku 1910 Gimnazjum w Bochni posiadało dwie orkiestry: smyczkową i dętą³⁷. Orkiestrę smyczkową założyli sami uczniowie, mający umiejętności gry na instrumentach smyczkowych. Próby odbywały się dwa razy w tygodniu. Orkiestra dęta ćwiczyła cztery razy tygodniowo pod kierunkiem p. Leopolda Koska. Działalność orkiestr fundowana była ze składek uczniów oraz osób prywatnych.

W roku szkolnym 1912/1913 funkcjonowała orkiestra smyczkowa złożona z 18 uczniów oraz kapela dęta licząca 21 członków³⁸. Orkiestrą smyczkową kierował prof. Bronisław Nowak. Próby odbywały się dwa razy w tygodniu. Koncertowała ona w trakcie uroczystości szkolnych oraz imprez dla szerszej publiczności, związanych przede wszystkim ze świętami narodowymi. Natomiast kapela, którą kierował p. Leopold Kosek grała w trakcie pochodów i występów szkolnych organizacji oraz w czasie dni pogodnych podczas długiej przerwy na szkolnym boisku.

Podobnie funkcjonowała orkiestra w roku szkolnym 1913/1914. Należy dodać, iż dysponowała ona własną biblioteką muzyczną³⁹.

W Gimnazjum w Mielcu w roku 1912 pod kierunkiem prof. Karola Grandego powstało koło muzyczne będące zaczątkiem orkiestry szkolnej⁴⁰. W roku szkolnym 1912/1913 w gimnazjum utworzona została orkiestra dęta. Posiadała na stanie 25 instrumentów, będących własnością szkoły, w tym 2 flety, 3 klarnety, 3 skrzydłówki, 1 skrzydłówkę basową, 1 eufonium, 2 rogi leśne, 3 es-trąbki, 1 trąbkę basową, B-helikon, F-bombardon, 2 puzony, 1 altówkę, 1 mały bęben, 1 duży bęben i 1 parę talerzy⁴¹. Orkiestrą kierował prof. Józef Orzech i Karol Grande.

W tym roku szkolnym funkcjonowało też założone 12 czerwca 1913 roku koło mandolinistów, liczące 14 członków⁴². Opiekę nad nim sprawował prof. Władysław Wolny. Członkowie koła, występując w trakcie szkolnych poranków i wieczorków, wykonywali między innymi utwory Mendelsoona, Mozarta, Haydna i Beethovena⁴³.

W roku szkolnym 1912/1913 w Gimnazjum w Dębicy funkcjonowała orkiestra dęta, którą kierowali sami uczniowie pod przewodnictwem ucznia klasy VIII Zygmunta Różyckiego⁴⁴. Orkiestra cieszyła się popularnością, kilkakrotnie w ciągu roku grała w pochodach uczniów do kościoła na nabożeństwa, ponadto brała udział

---

37 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Bochni za rok szkolny 1910*, Bochnia 1910, s. 60.

38 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Bochni za rok szkolny 1913*, Bochnia 1913, s. 71.

39 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Bochni za rok szkolny 1913/14*, Bochnia 1914, s. 49.

40 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Mielcu za rok szkolny 1912*, Mielec 1912, s. 42.

41 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Mielcu za rok szkolny 1912/13*, Mielec 1913, s. 67.

42 Tamże, s. 67; *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Mielcu za rok szkolny 1913/14*, Mielec 1914, s. 87.

43 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Mielcu za rok szkolny 1913/14*, Mielec 1914, s. 87.

44 *VI sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Dębicy za rok szkolny 1912/13*, Tarnów 1913, s. 35.

w uroczystych obchodach rocznic powstania styczniowego i Konstytucji 3 Maja. Oprócz orkiestry dętej istniała w szkole także orkiestra mieszana.

W Gimnazjum w Nowym Sączu decyzja o wprowadzeniu do szkoły nauki muzyki instrumentalnej i utworzenia orkiestry zapadła 23 kwietnia 1901 roku w trakcie posiedzenia Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich⁴⁵. Postanowienie to spotkało się z dużym zainteresowaniem uczniów. Do rozpoczęcia nauki muzyki instrumentalnej zgłosiło się ich 100, spośród których przyjęto 69. Postępy w nauczaniu wynikające z zapału uczniów spowodowały zwiększenie tygodniowej liczby godzin nauki z 6 do 8. Inauguracja występów orkiestry nastąpiła w trakcie uroczystego wieczorku 7 czerwca 1901 roku. Orkiestra miała do dyspozycji skrzypce, 2 altówki, wiolonczelę, kontrabas, 3 klarnety i 2 flety⁴⁶.

W sprawozdaniu z prac orkiestry w 1905 roku jej opiekun, nauczyciel muzyki Wojciech Krajewski napisał: *Widoczny i szybki postęp nagroził pilność i zapał uczniów, toteż można mieć nadzieję, że wkrótce zakład nasz będzie się mógł poszczycić dobrą i wyćwiczoną orkiestrą i że zapał dotychczasowy nie będzie ogniem słomianym, lecz owszem ogarnie jeszcze większy zastęp młodzieży gimnazjalnej*⁴⁷.

W Gimnazjum w Samborze w roku 1913 istniała orkiestra smyczkowa wspomagana instrumentami dętymi. Kierował nią uczeń klasy VIII Waszka, a opiekę sprawował ks. Zenobiusz Ilnicki⁴⁸. Liczyła ona 25 członków. Koncertowała w trakcie uroczystych antraktów i poranków szkolnych.

W II Gimnazjum w Tarnowie w roku szkolnym 1906/1907 funkcjonowało liczące 51 członków koło muzyczne, w skład którego wchodziły trzy orkiestry: dęta, smyczkowa i mandolinowa⁴⁹. Instrumenty dla orkiestry dętej zakupił dyrektor szkoły ze składek uczniów, rodzicowi i darczyńców. Jej członkowie ćwiczyli trzy razy w tygodniu pod kierownictwem sierżanta muzyki 57. pułku piechoty, Aleksandra Antosza. Podobnie ćwiczyli członkowie orkiestry smyczkowej, którą kierował uczeń klasy VIII Leon Auber. W większości przypadków instrumenty orkiestry były własnością jej członków. Członkowie orkiestry mandolinowej ćwiczyli 4 razy w tygodniu, pod kierownictwem sierżanta muzyki 57. pułku piechoty Wójcińskiego, wykorzystując własne instrumenty. Występy orkiestr zyskały uznanie w trakcie organizowanych w szkole uroczystości, między innymi 3 kwietnia 1906 roku z okazji rocznicy śmierci Juliusza Słowackiego oraz *ku uczczeniu* Adama Mickiewicza, Zygmunta Krasińskiego i Juliusza Słowackiego⁵⁰. Ponadto spotkały się z aplauzem w trakcie publicznych występów w szkolnym ogrodzie.

45 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum wyższego w Nowym Sączu za rok szkolny 1902*, Nowy Sącz 1902, s. 81.

46 Tamże, s. 82.

47 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum wyższego w Nowym Sączu za rok szkolny 1905*, Nowy Sącz 1905, s. 71.

48 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum im. arcyksiężniczki Elżbiety w Samborze za rok szkolny 1913*, Sambor 1913, s. 36.

49 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Tarnowie za rok szkolny 1906/7*, Tarnów 1907, s. 30–31

50 Tamże, s. 41; J. Wąsacz-Krztoń, *Edukacja muzyczna w gimnazjach tarnowskich w dobie autonomii Galicji*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2017, nr 4/22, s. 112.

W kolejnych latach szkolnych liczba członków orkiestr uległa zmniejszeniu, przeważnie w wyniku odejść absolwentów oraz zmian nauczycieli. W roku szkolnym 1907/1908 liczyła ona 33 członków⁵¹, a w roku 1912/1913 występowało w niej 30 uczniów⁵².

W roku szkolnym 1913/1914 istniała orkiestra dęta. Nauki gry na instrumentach udzielał wachmistrz 57. pułku piechoty, Józef Soumar⁵³. Liczyła ona 18 uczniów. Oprócz tego 8 uczniów ćwiczyło na instrumentach smyczkowych pod kierownictwem p. Skalskiego, opiekuna chóru katedralnego.

W pierwszym Gimnazjum w Tarnowie orkiestra szkolna została złożona w roku 1908. *Zebrawszy uczniów, którzy już umieli grać na jakimkolwiek instrumencie, zorganizowano orkiestrę mieszaną, a mianowicie 6 skrzypiec pierwszych, 4 skrzypce drugie, basy, flet, 2 klarnety, 2 kornety, 2 waltornie. Ćwiczenia tej orkiestry odbywały się od października dwa razy tygodniowo pod kierownictwem sierżanta muzyki 57. pułku piechoty*⁵⁴. By orkiestra mogła dalej funkcjonować i rozwijać się, dyrekcja szkoły zorganizowała w dwóch oddziałach, liczących po 6 uczniów, naukę gry na skrzypcach. Udzielał jej po 2 godziny w tygodniu dla każdego oddziału – Skalski, organista Kościoła XX. Filipinów. Nadzór nad orkiestrą sprawował prof. Bronisław Szuba. Koszty nauczania z własnych środków finansowych pokrywali uczniowie.

Rozwój orkiestry oraz zainteresowanie jej działalnością ze strony uczniów oraz środowiska szkolnego spowodowały, iż w roku szkolnym 1909/1910 dyrekcja szkoły dokonała zakupu instrumentów, zwiększając liczbę pierwszych skrzypiec do 9, drugich do 5, dodatkowo zostało wprowadzone 4 skrzypiec trzecich, klarnet, kornet, waltornia oraz traka i puzon. Nauka gry skrzypcowej zorganizowana została w 4 oddziałach po 2 godziny tygodniowo, pod kierownictwem byłego dyrygenta muzyki wojskowej, Żerownickiego⁵⁵

W roku szkolnym 1912/1913 orkiestra szkolna mieszana kontynuowała swoją działalność. Składała się ona z pierwszych i drugich skrzypiec, basów, fletów, klarnetów, waltorni i puzonu⁵⁶. Uczniowie ćwiczyli dwa razy w tygodniu. Kierownikiem orkiestry był p. Auber, a nadzór ze strony szkoły sprawował prof. Edmund Kowarz. Orkiestra brała udział we wszystkich uroczystościach szkolnych.

W Stanisławowie w II Gimnazjum orkiestra szkolna została założona w roku szkolnym 1913/1914⁵⁷. Miała ona charakter mieszany, smyczkowo-dęty. Koszty

---

51 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Tarnowie za rok szkolny 1906/7*, Tarnów 1907, s. 84.

52 Tamże, s. 88.

53 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Tarnowie za rok szkolny 1913–14*, Tarnów 1914, s. 66.

54 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum I w Tarnowie za rok szkolny 1907/8*, Tarnów 1908, s. 97.

55 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum I w Tarnowie za rok szkolny 1909/10*, Tarnów 1910, s. 71.

56 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. I Gimnazjum w Tarnowie za rok szkolny 1912/13*, Tarnów 1913, s. 35.

57 *Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Stanisławowie za rok szkolny 1913/14*, Stanisławów 1914, s. 66.

nauki i zakupu instrumentów pokrywali sami uczniowie, płacąc po 2 K. Koszt instrumentów wyniósł 1200 K, a opłata za naukę 588 K. Orkiestra brała udział w szkolnych obchodach Konstytucji 3 Maja oraz uroczystościach religijnych.

W I Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie orkiestra dęta została założona w roku szkolnym 1907/1908⁵⁸. W roku szkolnym 1912/1913 brała udział w uroczystościach związanych z tradycją narodową: 20 października 1912 roku w uroczystym poranku ku czci ks. Piotra Skargi, 26 stycznia 1913 roku w obchodach uczczenia bohaterów powstania styczniowego, 4 maja w nabożeństwie i pochodzie dla upamiętnienia Konstytucji 3 Maja, 16 maja w uroczystościach związanych z patronem szkoły, św. Janem Nepomucenem⁵⁹.

W roku szkolnym 1913/1914 orkiestra liczyła 50 członków, uczniów klas IV–VIII podzielonych na dwa oddziały, na kurs początkujący i kurs wyższy⁶⁰. W pierwszym kursie pobierało naukę 35 uczniów, w drugim 15. Nauka odbywała się po 3 godziny, raz w tygodniu dla każdego kursu osobno. Orkiestra posiadała 46 instrumentów dętych i brała udział we wszystkich uroczystościach szkolnych i narodowych organizowanych w szkole.

W Gimnazjum w Złoczowie w 1914 roku orkiestra dęta liczyła 50 członków. Opiekę nad nią sprawował sierżant 35. pułku piechoty Józef Žika, a kierował nią prof. Kazimierz Płaczek⁶¹. Orkiestra występowała w trakcie uroczystości szkolnych, poranków, wieczornic, obchodów Konstytucji 3 Maja w Złoczowie i Firlejówce, podczas zawodów strzeleckich, wycieczek. Jej występ uświetniał również nabożeństwa kościelne. W ramach orkiestry działało koło smyczkowe kierowane przez sierżanta 35. pułku piechoty Dworzaka. Składało się ono z 20 uczestników. Mając na uwadze poziom artystyczny, orkiestrę gimnazjum w Złoczowie można było zaliczyć do jednych z najlepszych.

Orkiestry istniały w większości szkół średnich. Powstawały one w różnym okresie. *Najdawniejszą orkiestrę posiadał Chyrów. Założono ją przed 25 laty. Równie dawną była orkiestra gimnazjum VI. we Lwowie. Powstała ona w roku 1899/1900. Dalsze miejsce zajmują orkiestry: Bochni (1912), Kołomyi gimnazjum ruskie (1903/4), gimnazjum I w Lwowie (1904/5), gimnazjum w Jarosławiu (1905/6), Śniatyniu (1906/7), Dębicy (1906/7), Stryju filii (1907/8), Myślenicach, gimnazjum II w Przemyślu, I w Stanisławowie, II w Tarnopolu (1908/9), Brzeżanach, Jaśle (1909/10), Brzozowej, Gródku*

---

58 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. I Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1907/08*, Stanisławów 1908, s. 56.

59 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. I Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1913/13*, Stanisławów 1913, s. 73–75; B. Prościak, *Galicyskie wzorce polonistycznych zajęć pozalekcyjnych*, [w:] *Dydaktyka literatury*, red. W. Pasterniak, Zielona Góra 2001, t. 21, s. 124.

60 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. I Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1913/14*, Stanisławów 1914, s.70.

61 *Sprawozdanie dyirekcji c. k. Gimnazjum w Złoczowie za rok szkolny 1914*, Złoczów 1914, s. 72–73.

*Jagiellońskim, Horodeńce, Łańcucie (1910/11), Buczaczu, Kałuszu, Krośnie, IV we Lwowie Nowym Targu, Skalacie, Tarnobrzegu, Żywcu (1911/12) i Żółtkwi (1912/13)*⁶².

Miały one charakter orkiestr dętych lub smyczkowych, rzadko mieszanych. Mimo iż były przedmiotami nadobowiązkowymi, cieszyły się dużym zainteresowaniem młodzieży, o czym świadczyła wysoka frekwencja uczniów. Ze szkolnymi orkiestrami czasem współpracowały muzyczne koła zainteresowań: koła miłośników muzyki czy mandolinistów. Na ogół działalność ich rozwijała się pomyślnie. Utrudnieniem ich funkcjonowania w większości przypadków były kwestie finansowe; koszt zakupu i eksploatacji instrumentów. Opiekunami orkiestr byli nauczyciele, profesorowie poszczególnych szkół, czasem ktoś z zewnątrz, mający fachowe przygotowanie oraz entuzjazm do tego rodzaju pracy, często pracujący za niewielkie honoraria. Zdarzały się sytuacje, kiedy nauczyciele nie ograniczali się tylko do nauczania muzycznego uczniów, lecz kształcili także osobno uczniów uzdolnionych na dyrygentów, którzy potem prowadzili szkolne orkiestry. W przypadku młodzieży byli to uczniowie aktywnie interesujący się muzyką, rozwijający w orkiestrze swoje umiejętności. W części szkół orkiestry dysponowały własnymi biblioteczkami zawierającymi nuty, teksty słowne, czasopisma i publikacje o tematyce muzycznej.

Biorąc pod uwagę instrumenty, na których młodzież grała, można zauważyć, że największą popularnością cieszyły się kolejno: mandoliny, skrzypce, fortepiany, trąbki, flety, klarnety, waltornie, puzony, instrumenty perkusyjne, cytry, organy, wiolonczele, kontrabasy, altówki, oboje, rożki i tuby⁶³.

Orkiestry przeważanie koncertowały podczas szkolnych uroczystości, którymi praktycznie we wszystkich gimnazjach były: wieczorki *trzech wieszczów* – Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego, uroczystości ku czci osobno każdego z nich, rocznice powstania listopadowego i styczniowego, uchwalenia Konstytucji 3 Maja, rocznice panowania dynastii Habsburgów, rocznice śmierci lub urodzin Marii Konopnickiej, Piotra Skargi, ks. Józefa Poniatowskiego, rocznice polskich zwycięstw – pod Wiedniem czy Grunwaldem i innych wydarzeń istotnych z punktu widzenia narodowej historii. W repertuarze szkolnych orkiestr znajdowały się przede wszystkim utwory o charakterze patriotycznym, ponadto muzyka poważna, przeważnie operowa i operetkowa. Istotną częścią repertuaru była muzyka *do słuchania*, powszechnie znane polonezy, mazury czy marsze. Uczniowie wykonywali utwory znane, poważane, z repertuaru Fryderyka Chopina, Feliksa Mendelssohna, Ludwika van Beethovena czy też Wolfganga Amadeusza Mozarta i Josepha Haydna. Grali również utwory z zakresu muzyki *lekkiej*, Fabiana Tymolskiego, Józefa Nikorowicza i Adama Wrońskiego⁶⁴.

62 L. Jaworski, *Muzyka w gimnazjach i szkołach realnych. Orkiestry*, „Muzeum. Czasopismo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych” 1913, R. 29, t. 2, z. 2, s. 240.

63 Tamże, s. 223. W przypadku szkół realnych były to: mandoliny, skrzypce, fortepian, trąbka, cytra, flet, klarnet, wiolonczela, altówka, kontrabas, rożek, waltornia, tuba, organy, puzon, instrumenty perkusyjne, obój. Natomiast odnośnie do seminariów nauczycielskich: skrzypce, fortepian, altówka, flet, klarnet, trąbka, organy, waltornia, puzon, mandoliny, wiolonczela, kontrabas, obój, instrumenty perkusyjne, cytra, rożek, tuba.

64 J. Wąsacz-Krztoń, J. Posłuszna, dz. cyt., s. 153.

Szkolne orkiestry występowały również podczas pochodów i marszów uczniowskich, zabaw, wycieczek, pokazów gimnastycznych⁶⁵. Swoimi występami ubogacały artystycznie także wydarzenia o charakterze religijnym. Często też koncertowały podczas imprez dla szerszej publiczności, uczestnicząc w oficjalnych uroczystościach, festynach czy piknikach, a nawet z powodzeniem grały na dziedzińcu szkolnym w trakcie przerw.

Cieszyły się z tego powodu publiczną sympatią, a ich koncerty zyskiwały szeroką publiczność przyjmującą z zadowoleniem prezentowany poziom i repertuar. Przykładowo 15 kwietnia 1899 roku orkiestra szkolna I Gimnazjum w Rzeszowie koncertowała w sali *Sokoła* w trakcie wieczorku zorganizowanego z okazji 50 rocznicy śmierci Juliusza Słowackiego. *Orkiestra gimnazjalna złożona z dwudziestu kilku uczniów pod przewodnictwem ucznia kl. VII wykonała prześlicznie polonez Tymolskiego na motywach „Halki” Pierwszą część zakończyła orkiestra pięknym utworem „Mandolinenserenade”. Zakończono uroczystość muzyką „Lutni polskiej” Wrońskiego, której część na żądanie rozentuzjasmowanej młodzieży musiano powtórzyć. Z uznaniem należy podnieść na tem miejscu, że młodzież nasza pracuje sumiennie i ochoczo, czego dowiodły także produkcje muzyczne, które niekiedy najlepszej kapeli by nie ustąpiły⁶⁶.*

Taka postawa młodzieży zyskiwała duże wsparcie społeczne, które w końcowym efekcie przynosiło również pomoc materialną, tak ważną szczególnie przy zakupach instrumentów. Siła wpływu orkiestr szkolnych na wychowanie tkwiła w muzyce, która nie tylko rozwijała zainteresowania uczniów, ale w kwestii wychowania uczyła również wrażliwości, poczucia estetyki i piękna. Udział w uroczystościach związanych z kultywowaniem tradycji i obyczajów narodowych przyczyniał się do kształtowania wśród uczniów uczuć patriotycznych, poczucia własnej tożsamości i odrębności kulturowej. Duże zainteresowanie uczniów szkolnymi orkiestrami powodowało, że edukacja muzyczna stawała się istotnym dla nich czynnikiem procesu ogólnego wychowania.

Życie młodzieży, zwłaszcza tej, co tworzy następne pokolenie, które kiedyś po nas pracować będzie nad dobrem kraju, powinno interesować wszystkich. Wszak każde drgnienie wśród naszej młodzieży, każdy ruch wśród niej, zdążający do jakiegoś szlachetnego celu, do pracy, którą uważa za wypoczynek po trudach szkolnych i którą przekłada nad bezmyślną gnuśność, lub pustą zabawę, dowodzi, że budzi się w niej chęć czynu, że kształci się w niej charakter zdolny nawet w wolnych chwilach szukać tylko pożytecznych i kształcących umysł rozrywek. To też przyjaznym okiem spoglądamy na młodzież, ćwiczącą się w Parku Jordana i krzepiącą swe ciała gimnastyką; toteż z przyjemnością przysłuchujemy się dźwiękom studenckich orkiestr, przeciągających ulicami miasta. „Muzyka łagodzi obyczaje”, powiedział któryś ze starożytnych filozofów. My powiedzielibyśmy więcej — oto że muzyka kształci serce

---

65 M. Stinia, *Państwowe szkolnictwo gimnazjalne w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej*, Kraków 2004, s. 174.

66 *Wieczorek młodzieży gimnazjalnej*, „Głos Rzeszowski” 1899, nr 17, s. 3.

*i umysł, uszlachetnia, wpaja w duszę poczucie piękna i dlatego z taką radością witamy wśród naszej młodzieży tę skłonność do muzyki, która w naszym mieście objawiła się stworzeniem orkiestr gimnazjalnych*⁶⁷.

Bibliografia

Źródła

- Kalendarz Krakowski Józefa Czecha na rok 1905*, Kraków 1905.
- Pamiętnik Zjazdu Skargowskiego w Krakowie w dniach 25 i 26 września 1912 r.*, materiały zebrał i wstępami opatrzył ks. J. Pawelski, Kraków 1912.
- XXVIII. Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Jarosławiu za rok szkolny 1912*, Jarosław 1912.
- XXX. Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Jarosławiu za rok szkolny 1914*, Jarosław 1914.
- XXIX. sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Jarosławiu za rok szkolny 1913*, Jarosław 1913.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1908*, Wadowice 1908.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1910*, Wadowice 1910.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1911*, Wadowice 1911.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1912*, Wadowice 1912.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Nowym Targu za rok szkolny 1911/12*, Nowy Targ 1912.
- Sprawozdanie c. k. dyrekcji Gimnazjum w Jasle za rok 1912/13*, Jasło 1913.
- Sprawozdanie dwudzieste siódme dyrekcji c. k. III Gimnazjum w Krakowie za rok 1910*, Kraków 1910.
- Sprawozdanie dwudzieste czwarte dyrekcji c. k. III Gimnazjum w Krakowie za rok szkolny 1907*, Kraków 1907.
- Sprawozdanie XII dyrekcji c. k. Gimnazjum realnego (IV.) w Krakowie za rok szkolny 1912/1913*, Kraków 1913.
- Sprawozdanie dyrektora c. k. Gimnazjum św. Jacka w Krakowie za rok szkolny 1899*, Kraków 1899.
- Sprawozdanie dwudzieste czwarte dyrekcji c. k. III Gimnazjum w Krakowie za rok szkolny 1907*, Kraków 1907.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. IV Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1909*, Lwów 1909.
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. V Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1905*, Lwów 1905.

---

⁶⁷ *Orkiestra studencka gimnazjum św. Anny w Krakowie*, „Nowości Ilustrowane” 1904, nr 10, s. 8.

- Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Rzeszowie za rok 1913, Rzeszów 1913.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Rzeszowie za rok szkolny 1915/16, Rzeszów 1916.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Przemyślu za rok 1906–1907, Przemyśl 1907.*
- III. Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum realnego w Łańcutcie za rok szkolny 1912 /13, Łańcut 1913.*
- Sprawozdanie fili dyrekcji c. k. Gimnazjum Stryju za rok szkolny 1910, Stryj 1910.*
- I Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Trembowli za rok szkolny 1910/11, Trembowla 1911.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Bochni za rok szkolny 1910, Bochnia 1910.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Bochni za rok szkolny 1913, Bochnia 1913.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Bochni za rok szkolny 1913/14, Bochnia 1914.*
- VI sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Dębicy za rok szkolny 1912/13, Tarnów 1913.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum wyższego w Nowym Sączu za rok szkolny 1902, Nowy Sącz 1902.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum wyższego w Nowym Sączu za rok szkolny 1905, Nowy Sącz 1905.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum im. arcyksiężniczki Elżbiety w Samborze za rok szkolny 1913, Sambor 1913.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Tarnowie za rok szkolny 1906/7, Tarnów 1907.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Tarnowie za rok szkolny 1913–14, Tarnów 1914.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum I w Tarnowie za rok szkolny 1907/8, Tarnów 1908.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum I w Tarnowie za rok szkolny 1909/10, Tarnów 1910.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. I Gimnazjum w Tarnowie za rok szkolny 1912/13, Tarnów 1913.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Złoczowie za rok szkolny 1914, Złoczów 1914.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. II Gimnazjum w Stanisławowie za rok szkolny 1913/14, Stanisławów 1914.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. I Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1907/08, Stanisławów 1908.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. I Gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1913/13, Stanisławów 1913.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. I gimnazjum z polskim językiem wykładowym w Stanisławowie za rok szkolny 1913/14, Stanisławów 1914.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Mielcu za rok szkolny 1912, Mielec 1912.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Mielcu za rok szkolny 1912/13, Mielec 1913.*
- Sprawozdanie dyrekcji c. k. Gimnazjum w Mielcu za rok szkolny 1913/14, Mielec 1914.*

Opracowania/artykuły

- Gajak-Toczek M., *Dzieje V Gimnazjum Państwowego we Lwowie – wydarzenia, fakty, sylwetki uczniów i nauczycieli*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Litteraria Polonica”, 2011, nr 14/2, s. 212–224.
- Jaworski L., *Muzyka w gimnazjach i szkołach realnych. Orkiestry*, „Muzeum. Czasopismo Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych” 1913, R. 29, t. 2, z. 2, s. 222–245.
- Motyka W., *Wychowanie muzyczne młodzieży w środkowej części Galicji w okresie autonomicznym (1867–1914)*, Rzeszów 2018.
- Orkiestra studencka gimnazjum św. Anny w Krakowie*, „Nowości Ilustrowane” 1904, nr 10, s. 8.
- Prościak B., *Galicyjskie wzorce polonistycznych zajęć pozalekcyjnych*, [w:] *Dydaktyka literatury*, red. W. Pasterniak, Zielona Góra 2001, t. 21, s. 111–129.
- Stinia M., *Państwowe szkolnictwo gimnazjalne w Krakowie w okresie autonomii galicyjskiej*, Kraków 2004.
- Wąsacz-Krztoń J., Posłuszna J., *Kształcenie muzyczne młodzieży w Galicji Zachodniej w dobie autonomii*, „Annales Universitatis Marie Curie-Skłodowska” 2016, t. 29, nr 3, s. 149–159.
- Wąsacz-Krztoń J., *Edukacja muzyczna w gimnazjach tarnowskich w dobie autonomii Galicji*, „Edukacja – Technika – Informatyka” 2017, nr 4/22, s. 108–113.
- Wąsacz-Krztoń J., *Oprawa muzyczna uroczystości szkolnych w gimnazjum bocheńskim w dobie autonomii*, [w:] *Musica Galiciana*, red. G. Oliwa, t. 15, Rzeszów 2016.
- Wąsacz-Krztoń J., *Wychowanie muzyczne młodzieży Galicji Zachodniej w dobie autonomii na przykładzie gimnazjów nowosądeckich*, [w:] *Muzyka i kultura w perspektywie pedagogicznej*, red. J. Jemielnik, Kraków 2016, s. 103–117.
- Wąsacz-Krztoń J., *Edukacja muzyczna w gimnazjach rzeszowskich w dobie autonomii Galicji*, [w:] *Muzyka w kontekście pedagogicznym*, red. E. Nidecka, J. Wąsacz-Krztoń, t. 1, Rzeszów 2017, s. 110–116.
- Wąsacz-Krztoń J., *Edukacja muzyczna młodzieży gimnazjalnej w Galicji Zachodniej w dobie autonomii*, Rzeszów 2019.
- Wieczorek młodzieży gimnazjalnej*, „Głos Rzeszowski” 1899, nr 17, s. 3.
- Woźna-Stankiewicz M., *Muzyczna codzienność w plenerach galicyjskiego Krakowa*, „Polski Rocznik Muzykologiczny” 2016, t. 14, s. 153–212.

The Educational Role of School Orchestras in Gymnasia of Autonomous Galicia**Abstract**

Orchestras existed in most high schools. They were composed of either wind or string instruments but rarely were they mixed. Sometimes interest circles of music lovers or mandolin players cooperated with the orchestras. In general, the activity of the orchestras developed successfully. The students were actively interested in music and developed their skills in the orchestra. In most cases, they were hampered by financial issues related to the cost of purchasing and maintaining their instruments. The orchestras were supervised by teachers, professors, and sometimes professional musicians who had enthusiasm for this kind of work, but often worked for small fees.

The orchestras mostly performed during school celebrations. In practically all the junior high schools, they performed separate soirées in honor of each of the Three Bards (Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, and Zygmunt Krasiński). Other celebratory performances included the following themes: the anniversaries of the November and January Uprisings, the May 3rd Constitution, anniversaries of the reign of the Habsburg dynasty, anniversaries of the death or birthday of Maria Konopnicka, Piotr Skarga, Reverand Jozef Poniatowski, and the anniversaries of Polish victories at Vienna, or Grunwald, and other events important to national history.

School orchestras also played in student marches and parades, during games, excursions, and religious events. Additionally, they often played during events for the wider public by participating in official ceremonies, festivals, and picnics. For this reason, they garnered public sympathy and social support which was very important, especially when buying instruments. The orchestras had a powerful influence on the students' interests in music because being part of the orchestras taught them sensitivity to aesthetics and beauty. Their participation in the ceremonies related to the cultivation of national traditions and customs contributed to the formation of patriotic feelings among the students.

Keywords: middle school, Galicia, music, education, school orchestra.